

כאמור, אין התורה שוללת מן הרבית כשלעצמה את הצדקתה הטבעית, והיא רק אוסרת אותה מתוך העיקרון היהודי של איחוד העם מבחינה סוציאלית. כנגד זה נחשב הכסף בעיני ההשקפה המודרנית כאובייקט לצריכה, והרבית נחשבת בכלל דמי שכירות, שיש לשלם עבור השימוש העראי בכסף, כעין שמשלמים דמי שכירות עבור בית, בהמה וכיוצא בזה. ובכן, מה בין דמי שכירות המותרים על פי התורה, לבין רבית? נראה שאותה השקפה מתעלמת מכך, שהחפץ המושכר נשאר לעולם קנינו של המשכיר, והשוכר משתמש למעשה בדבר השייך למשכיר, מבליה אותו ומשלם עבור זה, בעוד שהכסף הנמסר לידי הלווה בתורת הלוואה — מיד הוא נעשה קנינו של הלווה, ורק את ערך הכסף הוא חייב למלוה, והלווה מפיק אפוא תועלת מחפץ שהוא קנינו שלו בלבד.

והנה עשתה התורה את ההלוואה ללא רבית למצוה החשובה ביותר ביחס הסוציאלי שבין אדם לחברו, והיא הגנה על הלווה לבל יסבול מיחס של קשיחות מצד המלוה, ואף אסרה על המלוה לביישו. ואולם מאידך חייבה התורה את הלווה לשלם את חובו בזמן הקבוע ובדייקנות, ואסרה עליו להוציא את כסף ההלוואה שלא לצורך או להשקיעו בדרך שילך לאיבוד. 'וכשהמלוה מכיר את הלווה שהוא בעל מדה זו — מוטב שלא ללוותו ממה שילווהו ויצטרך לנגשו אח"כ ויעבור כל פעם משום לא תהיה לו כנושה' (ח"מ צו, ד) (מתוך פירוש רש"ר הירש — משפטים. וע' במובא להלן עה ממהר"ל מפראג).

ע"ע במאמרו של הרב יעקב שטרן בקובץ 'המעין' תמוז תשנ"ג — 'על רבית והיתר עיסקא בימינו'. וכן במאמרו המורחב של הרב נתן דרייפוס, בקובץ תחומין כרך יד, עמ' 207 ואילך.

'... אחר מתן תורה, אין ה'עבודה' ו'גמילות חסדים' של קודם מתן-תורה כלום; הקרבנות יהיו שחוטי חוץ ויתחייב עליהם כרת. וכן גמילות חסדים — שקודם מתן תורה הנה להלות ברבית גם כן טובה היא, וכמו שכתב הט"ז (ביו"ד קס סק"א, ע"ש), ו'גמילות חסדים' היא — קודם מתן תורה. ועבשיו ענשו שלא יעמוד בתחיית המתים. וכללו של דבר: כי אין שום מעשה עתה הגון אם לא הכתוב בתורה, וישקוד על דלתותיה תמיד...' (רוח חיים — אבות א.ב.).

'... ענין איסור רבית, הלא פשוט שרק חסד הוא, (=נובע מצד מעלת מידת החסד, ע"ש) ואצלנו הוטבע בינינו מדת החסד בזה עד שנחשב אצלנו כמו דין גמור וחמור...' (מתוך 'דעת חכמה ומוסר' ח"ג צט)

דף עג

'המוליך פירות ממקום למקום. מצאו חבירו ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך פירות שיש לי באותו מקום — אם יש לו פירות באותו מקום מותר, ואם לאו אסור' — בספר גדולי תרומה (ח"ד לט) הסתפק האם מועילה יציאת השער באותו מקום גם ללא שיהיו לו פירות, כדין המלוה סאה בסאה. וע' יד דוד.

ואמנם כאן חמור יותר, שהרי התנה לתת סאה במקום פלוני ששוה יותר מסאה שבמקום זה [ומ"מ אינה רבית קצוצה

אלא אבן רבית כמוש"כ רש"י. והטעם הוא משום שאפשר שיוזלו הפירות. עפ"י מחנה אפרים; אבנ"ז יו"ד סוס"י רז] — לכך אפשר שלא התיירו אלא בשיש לו עתה סאה זו, שהרי הוא כמוכר עכשיו אותה הסאה. וע"ע בספר ברית יהודה (כג, הערה לו) במה שהעיר על הגדו"ת.

'פרידסא — רב אסר' — אף על פי שאמרו לעיל (סד. לפי האיכא דאמרי) שמותר לתת מעות עתה לקנות הדלועים לכשיגדלו אח"כ, מפני שכבר עתה הם קיימים ומעצמם הם גדלים, והרי זה גידון כפוסק על הפירות ויש לו מאותם פירות בידו — אפשר להעמיד שכאן עדיין לא יצאו הפירות כלל, ולכן אסר רב (תוס' שם).
ואולם רש"י ועוד פוסקים כתבו שגם כאן מדובר שיצא הפרי, אלא לכך אסור, לפי שאין דרך למכור פירות פרדס באופן זה, הלכך נראה כרבית (מגיד משנה — מובא ברמ"א יו"ד קעג, ובהגהות הגר"א לעיל (סד).

'הפוכו בבי דרי כי היכי דקני לכו גופא דארעא' — נראה שהכוונה היא להצריך לפרש כן מתחילה בעת השכירות שמלבד השמירה יסייעו בדישה — שאם לא כן מה יועיל להתנות אח"כ שיעזור בדישה, הלא נמצאו מתנים להאריך את זמן התשלומין, ואסור משום רבית (עפ"י אילת השחר, ע"ש. ולכאורה נראה מסתימת הראשונים והפוסקים שאף אם ממשיכים לסייע ללא התנאה מראש, מותר).

(ע"ב) 'אי הוה ידענא דהוה ממושכן ליה למר, לא הוה זביננא ליה' — רבא היה סבור שרב מרי חפץ לקנותה, והרי זה דומה ל'עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו — נקרא רשע'. ובאמת רב מרי לא רצה לקנותה, אלא שתהא אצלו כמשכון בלבד לאכול פירותיה (עפ"י הריטב"א. וע"ע תוס' ב"ב כא: ד"ה מרחיקין).

'לא שקילנא מינך אגר ביתא עד דמסלקנא לך בזווי' — רש"י פרש שאין כאן חשש רבית בכך שרב מרי בר רחל דר שם בחנם — מפני שהגוי הוא שחייב לשלם לרב מרי, ורבא פטור מכל שעבוד וחוב. ומשמע מזה, הא אילו רבא היה מתחייב לשלם לרב מרי במקום הגוי — היה אסור משום רבית, כאילו רבא נהיה עתה הלווה ורב מרי — המלווה לו.
ואולם הרבה ראשונים (רמב"ן ראב"ד רשב"א בעל העיטור מרדכי ועוד) כתבו שגם אם מוטל על רבא לפדות את המשכון מרב מרי ע"י תשלום החוב — אין כאן חשש רבית, לפי שבא מכחו של הנכרי והרי בדיניהם היא כמכורה עד הפרעון וכשפודה אותה — הרי זו כקניה חדשה. (בית יוסף יו"ד קעב). וכן נקטו הפוסקים האחרונים (ט"ז וש"ך שם סעיף ה. ובמרדכי משמע שאף רש"י סובר כן — ב"י. וע' יד דוד).

'ושפכי ליה טפי כופיתא... אחולי הוא דקא מחלי גבך' — כתב הרא"ש (וכן פסקו הטור והרמ"א קסד): אף על פי שהוסיפו לו בשעת פרעון — מותר הדבר לפי שהוא דרך מקח וממכר. [וכתב בשו"ע הגר"ז, לא הותר אלא מתנה מועטת]. אבל בהלוואה — אסור ללווה להוסיף מדעתו בשעת פרעון גם אם אינו מפרש שנותן לו כרבית. (וכן פסק השו"ע שם).
ואולם יש ראשונים (ערמב"ן ורשב"א) שפרשו שהוסיפו לו לאחר פרעון, וכיון שכבר נסתלק מהם — רבית מאוחרת היא, ומותרת כשלא אמר 'בשכר מעותיך'. לפירוש זה אפשר שאף במקח וממכר אין התר בשעת פרעון (ע' יד דוד; שו"ת שבט הלוי ח"ב סה).

'מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנת, ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לשתעביד למאן דיהיב כרגא' — הריטב"א פרש שבתשלום המס עבורם קנו אותם מאת המלך, והמלך יכול למכרם על פי דין תורה, שכן זכה בהם בכיבוש הארץ, וגוי קונה ישראל במלחמה. ומוכר זכותו לדבי פפא. ואף בזמן הזה שאין עבד עברי נוהג לכל דיניו, כתב הריטב"א: 'יש קנין עבד עברי לענין זה שגופו קנוי וצריך גט שחרור, אם כי אסור הוא בשפחה כנענית וכדומה. (והולך בשיטתו זו בכמה מקומות. וכ"כ הרשב"א ביבמות מו. ויש חולקים — ע' במצוין בקדושין כח).

במה שכתב הריטב"א שקנאם המלך בכיבוש מלחמה — העיר בספר אילת השחר, אף כי המלך לא עשה מלחמה עם הישראלים שבאותו מקום, אלא עם המלך הקודם, צריך לומר שקנה כל מה שבתוך אותה ארץ, ולא רק מה שהיה שייך לזה שכבשו. 'הטעם צריך עיון'. ע' דבר אברהם ח"א סי' א, ו; וסי' י.

'ראית שאינו נוהג כשורה, מנין שאתה רשאי להשתעבד בו, תלמוד לומר לעולם בהם תעבדו, ובאחיכם'... — אסמכתא בעלמא היא. קנס חכמים כדי לייסרן (תוס' סוטה ג: ד"ה כתוב).

— הגם שהאיסור לרדות בפרך נאמר רק בעבד עברי ולא בבן חורין, כמו שמיעטו זאת בספרי — הכי קאמר: מכך שעבד עברי אסור בעבודת פרך, שמע מינה שאינו נמכר לכך מתחילה. ואפילו הכי אם אינו נוהג כשורה — מותר, ועל כרחק אין הטעם משום שהוא עבד, אלא מפני שאינו נוהג כשורה, אם כן הוא הדין לבן חורין גמור.

על כל פנים מבואר בסוגיא שאסור לרדות בפרך אף בבן חורין בחנם, והלא ודאי אין זה טוב יותר מהשתמשות בממונו שלא מדעתו, שאסורה. אלא שאם השכיר את עצמו לשמש, או מותר אפילו בפרך, כי לא נאסרה עבודת פרך אלא בעבד כאמור. [אם משום שיכול הפועל לחזור בו בחצי היום, שלא כעבד. אם משום שמתחילה השכיר עצמו מדעתו לעבודה קשה זו. ע' ר"ש וראב"ד — תו"כ שם; מגן אברהם או"ח קסט, א]. (עפ"י הגהות חתם סופר או"ח קסט).

[ויוז לשון רבנו יונה (בשערי תשובה ג, ס): 'זבאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך — לא ישתעבד אדם בחבריו. ואם אימתו עליהם או שהם בושים להחל דברו, לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה אלא לרצונם ותועלתם. ואפילו להחם צפחת מים או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד ככר לחם. אבל אדם שאינו נוהג כשורה מותר לצוותו לכל אשר יחפוץ'.

משמע שלא זה נאמר גם בבן חורין. אך י"ל שבאופן שכופהו — ואף בכפיה מחמת אי נעימות לסרב וכדומה, כדברי רבנו יונה — לא נתמעט בן חורין ואסור מדאורייתא. ורק בשכיר שמדעתו הוא, ולכך נשכר מתחילה, מותר להעבידו בפרך, כנ"ל.

וע"ע: סמ"ע שטס סק"ח; דעת זקנים מבעה"ת — משפטים, עה"פ 'לא תצא כצאת העבדים'; שו"ת מהר"י ברונא רמג; שו"ת חו"י קו; ספר המצוות — מהר"ם שיק שמב, שמה; שו"ת שבט הלוי ח"ה, קונטרס המצוות נו, נה; שם ח"ד ריה, ד].

דף עד

'הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד למזבן להו מידי, וזבן לחד מינייהו — זבן לכולהו' — הגם שקנה רק במקצת המעות, וגם כוונתו היתה לקנות רק לאחד מהם — המקח שייך לכולם וחולקים אותו לפי מעותיהם (עפ"י רמב"ם — מכירה ז, יד). ואפילו אמר במפורש [לפני עדים, אבל לא אמר למוכר.

אעפ"י שיש לו גדיש, הואיל ומחוסרים דישה וזרייה, אין יכול לפסוק לו פחות משער הלקוטות. ואינו דומה לדבר שאצלו ממש, שפוסק לו אפילו בזול הרבה (רא"ש).
 נחלקו רבי יוסי וחכמים האם מותר לפסוק על הזבל כשאין לו זבל באשפה (אבל יש לו בהמות).
 כשיצא השער או כשיש לו פירות, רשאי לפסוק כפי שער הזול — שאם יזולו יתן לו כפי הזול. וצריך לפרש לו זאת בפסיקתו. רבי יהודה אומר: אעפ"י שלא פסק עמו בשער הזול, יכול הלוקח לומר תן לי כזה או תן לי את מעותי.
 'יצא השער' — היינו שער קבוע כגון של איטליז רב וגדול, אבל לא על שער שבשוק של עיירות, שאינו קבוע (רבי יוחנן, כפי שפרשו רבי אסי).
 א. יש דעות שלדברי רבא (גו): רבי ינאי חולק וסובר פוסקים אפילו על שער שבשוק של עיירות. וכן פסקו להלכה (תוס' לעיל; הגהות אשר"י). ויש חולקים (ע' ברש"י וש"ר שם).
 ב. יש מהראשונים שכתב שבזמן הזה אין נחשב 'יצא השער' אלא אם החליטו בני העיר שלא למכור אלא כפי השער ההוא, אבל כל שאין שם קיצותא לסוחרים והרשות ביד כל אדם למכור בכמה שירצה, אעפ"י שכולם מוכרים בשער אחד — אין פוסקים עליו. והריטב"א חולק.
 הפוסק על הפירות החדשים שהם עתה מוזלים, כדי לקבלם לאחר זמן כשיתיבשו כל צרכם, אין פוסק עליהם עד שיצא השער לחדש ולישן.
 פוסקים ללקוטות כשער הלקוטות (סתם תבואות לקוטות אינן יפות) אבל ממוכר בעל הבית אין פוסקים עד שיצא השער לתבואה של בעלי בתים.

ב. רב הונא הסיק כדברי רבי אלעזר, שלווים על שער שבשוק.
 לפירוש אחד, לווים מעות על מנת שאם לא יפרע לזמן מסוים, יפרע לו פירות כשער של עכשיו. והריטב"א (כאן ולעיל סו) חולק וסובר שאין זה רבית כלל אלא קנס, ומותר לעשות כן אף במעות ממש, לקנוס עצמו לשלם יותר אם לא יפרע לו במועד מסוים. ויש חולקים ואוסרים לעשות כן בהלוואה (ע' בשו"ת הריב"ש שלה).
 ולפירוש בה"ג ושאר ראשונים מדובר בהלוואת סאה בסאה. וכתבו התוס' (וכן דעת הראב"ד והריטב"א) שלפירוש זה מדובר שיש מעות ללווה, שיכול לקנות בשוק. ויש גורסים 'לווים על פירות שבשוק' — אפילו לא יצא השער. אבל רוב הפוסקים מתירים בכל ענין, אפילו אין בידו מעות (רמב"ן ר"ן רא"ש ועוד; עש"ך).

דף עג

קעה. האם הדברים דלהלן מותרים?
 א. המוליך חבילה למכרה במקום היוקר, מצאו חברו ואמר לו: תנה לי ואוליכנה ואמכרנה שם, ואשלם לך לזמן פלוני כפי המחיר שנתנים באותו מקום.
 ב. המוליך פירות ממקום למקום, מצאו חברו ואמר לו: תנם לי ואעלה לך לזמן פלוני פירות שיש לי באותו מקום.
 ג. חמרים המוליכים תבואה ממקום למקום, ולוקחים מעות מבעלי בתים עשירים במקום היוקר, על מנת להעלות להם תבואה במחיר מוזל. וכן בשאר מיני סחורה.
 ד. הלוקח מחברו יין מעותד בזול, מבעל כרם שפירותיו כעת בוסר או סמדר. וכיוצא בזה בשאר מינים.

ה. הנותן מעות עבור קניית יין בתשרי ואינו נוטלו עתה שמא יחמיץ, אלא בטבת.
ו. הנותן מעות עבור קניית יין לפני הבציר, והמוכר מוסיף לו מדעתו עוד יין.
ז. בעל תבואה המלוה תבואתו לאריס כדי לזרוע, על מנת לשלם לו לגורן מתבואה חדשה.
ח. שומרי קמה הממתינים לקבל שכרם עד גמר מירוח הגורן, ובשל כך מקבלים מתנה נוספת על שכרם.
ט. המחכיר שדהו לאריס ומשהה את יציאת האריס מעבר לזמן המקובל אצל שאר בני אדם, ובשל כך מעלה את מחיר האריסות.
י. נכרי שלוח מ'ישראל ומשכן לו בית ואח"כ מכרו הנכרי ל'ישראל אחר, האם חייב המלוה להעלות שכר דירה ללוקח?

א. אם אחריות הדרך על המוכר — מותר, כי אין כאן הלואה עד שתימכר החבילה. ואם האחריות מוטלת על הקונה — אסור, שהרי מלוה לו מעות עתה ומוסיף לו בפרעונו עבור המתנת המעות בידו. פרשו ראשונים, גם כשהאחריות על המוכר, צריך שישלם לו שכר טרחו. ופעמים מותר ללא דמי טרחה — כאשר המוליך מקבל הטבות מסויימות בכך שמוליך סחורתו של פלוני, כגון פטור ממכס וכד'. וזהו טרשא דרב חמא (לעיל סה; תוס'). ויש חולקים וסוברים שאפילו ללא שכר טרחו מותר באחריות המוכר, שזהו דרך מקח וממכר (עריטב"א; מ"מ — מלוה ט, ט; ב"י קעג).

ב. אם אכן יש לו שם פירות — מותר. ואם לאו — אסור, כדין הלואת 'סאה בסאה' שאם יש לו פירות הרי זה נידון כאילו ניקנו מיד למוכר.
אם אין לו פירות אך יצא השער — נסתפק ב'גדולי תרומה'.

ג. חמרים המוליכים תבואה, מותר להם ליקח מעות מבעלי בתים עכשיו ע"מ למכור להם במחיר מוזל, כי ההנחה אינה ניתנת עבור זמן השימוש במעות, אלא נוח להם בכך מצד אחר, שע"כ ניכרים לכל כסוחרים [ולפירושו אחר: מגלים להם אותם אנשים את שערי היוקר]. טעם נוסף: כשמוכרי התבואה יודעים שמכרו במקום היוקר כשער הזול, מוויילים להם את המחיר. ונפקא מינה בין הטעמים, בתגרים חדשים שאינם מוכרים למוכרי התבואה ולא יוויילו להם המחיר (עפרש"י. ו"מ להפך — ערי"ף ועוד). לפרש"י מותר אפילו אחריות הפירות בחזרתם מוטלת עליהם. והתוס' חולקים וסוברים שלא הותר אלא כשאחריות הדרך בחזרתם מוטלת על נותן המעות. ואולם אם משלם לו שכר טרחו, אפילו האחריות על התגר מותר (וכ"ה בפוסקים יו"ד קעג, טז). משמע בגמרא שאדם חשוב אין לו לנהוג כן. ואם מקבל עליו המוכר אחריות וגם משלם שכר טרחו — מותר (פוסקים). ואפילו בכל אדם לא התירו אלא בפירות, ולא בשאר סחורות שאינן מצויות, שאין קיימות שם הסיבות הנ"ל שיהא נוח לתגר בגללם.

ד. רב אסר ליתן מעות כדי ליקח יין בזול, מ'כרם שענביו עדיין לא ביכרו, שנראה כנוטל שכר בשביל שיהיו המעות ביד המוכר (כי אין הדרך בקנייה כזו. מ"מ ועוד). ושמואל התיר — מפני שנוטל סיכון בקניה זו, כי לפעמים הפירות נפסדים ומתקלקלים. אמר רב שימי בר חייא: מודה רב בשוורים (רש"י: מקום שבוצרים את הכרם בשוורים. ר"ח גרס: 'בתוורי' = עגלים קטנים. מוכר ולדות עדרו אשר יולדו לו בשנה זאת) — שהפסדם מרובה.

- א. הלכה כרב. לדעת התוס' (סד), לא אסר רב אלא כאשר לא יצאו הפירות עדיין. ואין כן דעת רש"י ועוד פוסקים.
- ב. בדבר שאין מצוי בו הפסדים כלל, אף שמואל לא התיר (כפירוש ר"ח בהא דשיבשא, שהורה שמואל להפוך בקרקע כדי שתיקנה להם, אבל בלא"ה אסור כי אין תיזוהא בזמורות כנפירות).
- ג. יש מתירים 'סאה בסאה' בדרך מקח וממכר, שקובעים ליתן לו בדמי הסאה סאה אחרת — משום שאפשר שיוזלו הפירות [ואף על פי שהלכה כרב, יתכן שבוז שמואל מודה מפני שהדבר מצוי]. ויש מתירים מטעם אחר (ע' ט"ז קסב סק"א; אבני נזר קעה; מנחת שלמה ח"ב סת, א). ע"ע פרטים נוספים במובא לעיל סג-סד.
- ה. כן נהגו התלמידים, ליתן מעות על יין בתשרי ולבחור אותו רק בטבת, ואעפ"י שבכך אחריות חימוץ היין על המוכר — אין בדבר חשש רבית, כיון שעל דעת יין נותנים את המעות ולא על דעת חומץ, וכשימצא אחר כך מוחמץ הוברר שהיה מקולקל בתחילתו, לכך מותר להמתין עד טבת כדי לוודא שהוא יין ראוי.
- אבל הפסד הוזלה ושאר קלקולים — על הלוקח (עפ"י ש"ך וט"ז, ודלא כהפרישה).
- ו. הואיל ולא התנו, וגם לא פרשו שמוסיף לו בשכר מעותיו אלא נותן בסתם ומרצונו — מותר. ודוקא כאן שהוא דרך מקח וממכר, אבל בהלואה כשמוסיף לו מדעתו בשעת פרעון אסור (יו"ד קסד).
- ז. המלוה תבואה לזרע על מנת לפרוע בתבואה חדשה — הרי זו הלואה סאה בסאה שאסרוה חכמים [ומותרת רק באופנים מסוימים, כדלהלן עד-עה]. ואם הלווה מסייעו בעבודת הקרקע — מותר, שאז נחשב כקונה גוף הקרקע לפירותיה והרי זה כ"ש לו' (ע' אבנ"ז יו"ד קעז, ב). כן הורה שמואל לבעלי בתים המלוים תבואה לאריסים, כפרש"י.
- ח. הואיל וזמן תשלום השכר לשומרי הקמה מיד אחר הקציר, ובשל עיכוב התשלום מוסיף לו שכר — אסור הדבר, אלא אם השכיר מסייע מעט בדישה ובהולכה, שאז פעולתו מתמשכת עד שעת התשלום ואין כאן המתנה. כן הורה רבא לאותם שומרים.
- ט. רבא נהג לאחר את תקופת ההחכרה יותר משאר בני אדם ונטל מהאריס דמים יותר מהמקובל. סברו התלמידים שמשום המתנת דמי החכירות נוטל יותר וסברו שיש איסור רבית בדבר. אמר להם: לא כי אלא אדרבה, אתם המסלקים את האריס בניסן, בטרם הבשילה התבואה כל צרכה — עושים שלא כדין בכך שאתם מפסידים לאריס והלא הקרקע משתעבדת לו. אני מסלקו בזמן הראוי ולכך אני מפריז בדמי חכירתה. שכר שדי אני נוטל ולא שכר המתנה.
- י. פטור, היות ובדיניהם הבית עומד ברשות המלוה עד שיתן לו הלווה מעותיו, אין כחו של הקונה עדיף מכח המוכר. כן עשה רבא מעשה בעצמו.
- ואפילו אם נוטל על הקונה לפדות את הבית מן המלוה, אין אנו דנים אותו כלוזה הלוואה חדשה (עפ"י רוב הפוסקים יו"ד קעב, ה).

קעו. א. בני אדם שעזבו שדותיהם מפני אי תשלום מס קרקע, ובאו אחרים והחזיקו בשדות ופורעים מס למלך — האם מותר לקנות מהם תוצרת השדה, או שמא יש לחוש משום גזל?
ב. אנשים המשלמים מס גולגולת עבור אחרים, האם רשאים להשתעבד בהם על פי חוק המלך?
ג. אנשים שאינם הגונים, האם ניתנה הרשות לכופם לעבודה בשל מעשיהם הרעים?
א. רב אשי הורה לרבינא הטר בדבר, שכן הוא דין המלכות שהפורע את מס הקרקע הוא רשאי לאכול מן הקרקע.

ב. רבא מסר בשם רב ששת, המשלם מס-גולגולת עבור מי שאינו משלם — רשאי להשתעבד בו על פי דין המלכות, ודינא דמלכותא — דינא.

לדעת הריטב"א והרשב"א (ע' כאן וביבמות מו.) אפילו בזמן הזה שאין היובל נוהג דינו כעבד עברי שגופו קנוי, וצריך גט שחרור [ואין מועילה מחילה לשחררו]. אבל אסור בשפחה כנענית. ונראה שאין חילוק לענין זה בין איש לאשה (עפ"י מנחת חינוך מב,כה).

ג. רב סעורם אחי רבא, היה כופה אנשים שאינם מהוגנים ורותמם לשאת את רבא (בכסא של זהב. עפ"י הערוך). אמר לו רבא: טוב עשית, שכן שנינו, ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו — תלמוד לומר לעלם בהם תעבדו — ובאחיכם... יכול אפילו נוהג כשורה — תלמוד לומר ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך.

דפים עג — עד

קעו. א. הנותן מעות לחברו לקנות עבורו יין בדמים קלים בזמן הבציר, ופשע ולא קנה לו — האם וכמה חייב לפצותו? מה הדין כשהבטיחו שיפרע לו משלו אם לא יקנה לו?
ב. שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם דבר, וקנה לאחד מהם — מה הדין?
ג. מהו קנין 'סיטומתא' ומה דינו?

א. רב אשי אמר [דלא כרב חמא] שפטור מלשלם לו מה שהפסידו, ואפילו לא פירש לו יין מסוים שאפשר לא יתנוהו לו אלא יין סתם, וגם הבטיחו שאם אינו קונה ישלם לו משלו — הרי זו אסמכתא בעלמא ולא קנה, ואין לו עליו אלא תרעומת. ופירשו, כיון שאין הדבר תלוי בידו לגמרי, כי שמא לא יהא מצוי לו לקנות יין בוול — לכך לא קנה בהבטחתו [הואיל ולא קנו מידו. רש"י], ואין זה דומה למי שהבטיח את חברו דבר שבידו ונתחייב לפצותו אם לא יעשה כן.

א. רב חמא סבר שחייב לשלם כפי היין הנמכר בוול בבציר. [ואמר רב זביד מנהרדעא: מסתבר דבריו ב'יין' סתם, אבל ב'יין זה' פטור — מי יאמר שיאותו למכרו לו]. ומדובר כשהתנה עמו שאם לא יקנה ימציא לו יין משלו, שאם לא כן — הלא קיימא לן המבטל כיסו של חברו אין לו עליו אלא תרעומת (רא"ש).

ב. אם שילם לו שכר על כך, ובקבלנות ולא כפועל [שאז אין יכול לחזור בו], ושלחו לקנות במקום שהשער קבוע ומתמשך, שבידו היה לקנות — כתב בספר נתיבות המשפט (קפג,א) שחייב לשלם לו את מניעת הרווח כדרך שהרויחו שאר הסוחרים. ובחזו"א (ב"ק כב,ב כג,כב ואילך) העיר על דבריו מכמה צדדים.

ג. לפרש"י (בסנהדרין כד), דבר שאין בידו כלל, כגון משחק בקוביה — אין זו 'אסמכתא', שהרי